

Vera Kržišnik-Bukić

INSTITUT ZA ISTORIJU U BANJOJ LUCI I HISTORIOGRAFIJA BOSNE I HERCEGOVINE 1980. – 1999.

Uvod

Poštovani i dragi kolege i kolegice! Prvo, čestitke za četrdeseti rođendan slavljenuku, Institutu za istoriju u Sarajevu.

Dozvolite mi, ujedno, da pomenem da bi upravo ovih dana, u nekim drugim okolnostima, također svoj jubilej, upola manji, mogao da slavi još jedan institut, jedini drugi institut za istoriju koji je nastao u Bosni i Hercegovini, Institut za istoriju u Banjoj Luci.

Na ovom naučnom skupu na temu Historiografija o Bosni i Hercegovini 1980. - 1999. odlučila sam da sa prilogom *Institut za istoriju u Banjoj Luci i historiografija o Bosni i Hercegovini* učestvujem iz bar četiri slijedeća razloga:

- jer je to vrijeme u kome je Institut za istoriju u Banjoj Luci nastao i djelovao kao naučna ustanova
- jer je, dokazivo, poprilično doprinio historiografiji Bosne i Hercegovine
- jer je iznjedrio četiri afirmirana naučna radnika -historičara koji su svi krenuli u tom Institutu kao asistenti, dvoje već poodavno doktorirali, dvojica samo što nisu
- I ne na kraju, sama sam učestvovala u njegovom osnivanju; nakon što sam početkom augusta 1991. stjecajem posebnih okolnosti i širih društvenih događanja napustila Banju Luku prekinute su ne samo moje veze sa Institutom, već je odlaskom u narednim godinama i drugih kolega Institut kao kolektivna naučna ustanova postepeno počeo da se raspada.

Praćenje nastanka i rada Instituta za istoriju u Banjoj Luci omogućeno je kako savremenim nepoznavacima ove ustanove tako i znatiželjnicima u budućim vremenima činjenicom što je gotovo sve bitno oko Instituta i njegovog djelovanja u glavnim crtama zabilježeno u deset svezaka Istorijskog zbornika koji je Institut redovito jednogodišnje izdavao, počevši od godine 1980. do zaključno 1990. Ukoliko i nije ili ne bi bila sačuvana arhiva Instituta kao primarni izvor, deset brojeva Istorijskog zbornika, posebice stalna rubrika koja predstavlja rad i rezultate rada Instituta i njegovih saradnika svake tekuće godine - ovdje sada nastupam kao svjedok - dobra su osnovica za vjerodostojnu priču o Institutu za istoriju u Banjoj Luci¹.

O osnivanju Instituta za istoriju u Banjoj Luci

Decenijama poslije Drugog svjetskog rata narod, borci, revolucionari Banje Luke i Bosanske krajine rado su se ponosili svojim uspješnim antifašističkim pokretom i pobjedom nad okupatorom i sistematski nje govali uspomene na nedavnu herojsku prošlost. Nastajala je znatna odgo varajuća memoarska građa, publicistički radovi, osnovan je i Odbor za ediciju "Banjaluka u radničkom pokretu i narodnooslobodilačkoj borbi". Kako je kasnije zabilježeno, unutar tog Odbora nikla je i zamisao o osnivanju profesionalne ustanove koja bi se sistematski bavila tom tematikom². Obrazovan je Inicijativni odbor za osnivanje Instituta za istoriju u Banjoj Luci, na čelu sa Dušankom Kovačević, poznatom banjalučkom prijeratnom komunistkinjom i prvoborkom narodnooslobodilačkog rata³. Inicijativu je u januaru 1979. Opštinska konferencija Saveza komunista Banje Luke pretvorila u odluku o započinjanju priprema za osnivanje Instituta za istoriju. Takva odluka je nesumnjivo imala prethodnu podršku svih uglednih i moćnih pojedinaca iz Banje Luke i Bosanske krajine koji su držali pozicije u partijskim vrhovima Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. Radi se posebno o imenima Osmana Karabegovića, Šefketa Maglajlića, Nike Jurinčića, Drage Mažara i sigurno bar još nekolicine drugih.

Osım podvlačenja načelne potrebe pomenutom historiografskom proučavanju, odluka Opštinske konferencije Saveza komunista ističe "zapostavljenost" izučavanja istorije "Banjaluke i Bosanske krajine, pa je zapostavljeno i izučavanje istorije radničkog i komunističkog pokreta"⁴. Ova odluka bila je i presudna za nastanak Instituta, pošto su daljnji koraci zvanične vlasti, Skupštine opštine Banja Luka, mogli u postojećim političkim realnostima, kada su na

- 1 Pomenutu rubriku je za prvi broj pripremio direktor Instituta, zatim se time najviše godina bavio sekretar redakcije Pejo Čošković, a u zadnja dva broja ovu je funkciju jednako korektno odradio Safet Bandžović.
- 2 Istorijski zbornik (dalje: IZ), g. I, br. 1, Banja Luka 1980, str. 184
- 3 *In memoriam Dušanka Kovačević*, IZ, br.
- 4 IZ, br. 1 str. 184

sličan način nastajale i druge ustanove, predstavljati zapravo tek formalno pokriće već donesenog partijskog zaključka.

Tako je i bilo. Potrebna procedura provedena je relativno brzo. Izvršni odbor Skupštine opštine Banja Luka obrazovao je stručnu komisiju za izradu elaborata o društvenoj opravdanosti osnivanja Instituta⁵. Elaborat smo zvanično pripremali kroz nekoliko mjeseci na sjednicama Komisije, međutim stvarno je vodeća "trojka" dr. Šljivo, Vukmanović, Beganović već imala prethodno više-manje sve pripremljeno, pa su te sjednice više nalikovale tek na neka formula-cijska utanačavanja. Skupština opštine Banja Luka je u junu 1979. prihvatila elaborat Komisije kojim je utvrđeno da "postoji društvena potreba za organizovanim i sistematskim naučnoistraživačkim radom na izučavanju istorije Banja Luke i Bosanske krajine, posebno savremene istorije, a sa ciljem da se potpunije osvijetle i predstave krupni rezultati klasne borbe radničkog pokreta na čelu sa KPJ, odnosno SKJ, slavnih tokova i tekovina NOB-e i poslijeratne socijalističke izgradnje u kontekstu našeg ukupnog ekonomsko-socijalnog, političkog i kulturnog razvitka"⁶. Za privremenog direktora imenovan je dr. Galib Šljivo koji je imao zadatak da skupa sa Privremenim savjetom Instituta pripremi potrebne normative i druge uslove za početak rada nove ustanove⁷. Odlučeno je da će se smatrati 01. 11. 1979. kao dan početka rada odnosno nastanka Instituta za istoriju u Banjoj Luci.

Počeci rada Instituta za istoriju u Banjoj Luci: uzajamna uslovljenost tematskih sadržaja i kadrovskih potencijala

Makar inicijalna i osnivačka faza nastanka Instituta nedvojbeno ukazuju na njegovu moguću sadržajno-programsku orijentaciju u pravcu istraživanja radničkog pokreta, narodnooslobodilačke borbe i općenito tzv. savremene istorije, Institut od samog svog početka kreće šire, opredjeljujući se za izučavanje i ranijih historijskih razdoblja, te ne samo lokalne i regionalne historije. Ova je činjenica, dakako, posljedica kadrovskog potencijala koji je u tom društvenom trenutku bio na raspolaganju. Naime, grad Banja Luka nije imao nijednog vlastitog doktora nauka iz oblasti istorije koji je bio, razumije se, osnovni preduslov bar za početak rada Instituta. Dr. Galib Šljivo pozvan je i došao je u Banja Luku iz Orašja, ali je doktorirao (u Beogradu) iz osmanskog perioda bosanske istorije. Kao (budući) direktor pobrinuo se, naravno, za "svoj"period. Upravo njime Institut je dobio drugačiju dimenziju od one koja je vjerovatno prvobitno zamiš-

5 U komisiju su imenovani: dr. Galib Šljivo, Milan Vukmanović, Muharem Beganović, dr. Rajko Kuzmanović, mr. Drago Čubrilović i Vera Kržišnik-Bukić.

6 Odluka br. 01-012-95/79 Skupštine opštine Banjaluka, isto.

7 Privremeni savjet su sačinjavali Ratko Vojnović, Milan Vukmanović, Anton Pegan i Mustafa Kušmić.

ljena, kao ako ne isključiva, a ono izrazito dominantna. Institut za istoriju u Banja Luci se tako već od svog početka nije svrstao u red onih jugoslavenskih instituta koji su se već kroz svoje ime - institut za istoriju radničkog pokreta, institut za savremenu istoriju - samoomeđivali.

“Pokrivanje“ osmanskog razdoblja sa dr. Šljivom povlačilo je za sobom potrebu kadrovske popune »susjedskih« perioda, posebice spone sa jugoslavenskim razdobljem kao ipak nedvojbeno glavnom istraživačkom preokupacijom Instituta. Trebalo je znači naći i uključiti stručnjaka za istraživanje vremena austrougarske vladavine i, bar po mogućnosti, za srednji vijek. Razdoblje poslije 1918. smatralo se kadrovski lakše rješivim. Makar bez zvaničnih naučnih naziva, u samoj Banjoj Luci bilo je nekoliko srednjoškolskih profesora historije koji su dolazili u obzir da se prihvate istraživačkih zadataka u oblasti savremene historije Banje Luke i Bosanske krajine.

Ali redom. Krenulo se sa komisijom koja je utvrdila opravdanost osnivanja Instituta. Pored dr. Šljive, u redovni radni odnos sa Institutom od njegovog početka stupili smo: Milan Vukmanović, dotadašnji direktor Arhiva Bosanske krajine, istoričar po struci, koji je već do tada dosta radio na izučavanju naročito lokalnog i regionalnog radničkog i komunističkog pokreta te narodnooslobodilačke borbe, Muharem - Hare Beganović, pravnik, urednik lista *Glas*, motorna snaga edicije *Banjalučka u radničkom pokretu i revoluciji*, također već nešto stariji kolega, te Vera Kržišnik-Bukić, profesorica historije na banjalučkom Tehnološkom centru, inače pri kraju vanrednog studija politologije u Ljubljani, kao predstavnik mlađih snaga koje treba da slijede⁸. Za Kržišnik-Bukićevu bilo je predviđeno, kako prema njenom vlastitom opredjeljenju tako i u skladu sa njenim školskim napredovanjem, da pokriva u Institutu razdoblje poslije Drugog svjetskog rata⁹.

Prva godina rada Instituta, 1980., je vrijeme kada je Institut praktički, kako organizaciono-kadrovski tako i sadržajno-tematski u cjelini “postavljen”. U toj godini u Institut je iz Prištine došao dr. Đorđe Mikić, stručnjak za austrougarsko razdoblje historije na Balkanu, i već tada drugi zvanični *conditio sine qua non* mogućeg funkcioniranja Instituta kao naučne ustanove¹⁰. Srednji vijek “pokrio” je asistent Pejo Čošković, mladi diplomirani historičar koji je došao iz Domaljevca kraj Bosanskog Šamca¹¹. Još prije njih dvojice u redovni radni od-

8 Pomenuti su još uoči početka rada u Institutu izabrani u naučne odnosno stručne nazive: dr. Šljivo u višeg naučnog saradnika, Vukmanović u višeg stručnog saradnika, Beganović u stručnog saradnika i Kržišnik-Bukićeva u asistenta.

9 Da se nije “pojavi” na mom životnom putu ovaj Institut gotovo sigurno ne bi kasnije nastavila sa istorijom, ovako sam se, nakon par godina rada u Institutu, istoriji vratila.

10 Kao još sviježi doktor istorijskih nauka (doktorirao je u Beogradu) izabran je u zvanje naučnog saradnika

11 Pejo Čošković je u radni odnos sa Institutom stupio početkom 1981.

nos primljeno je dvoje asistenata, diplomiranih historičara iz Banje Luke, oboje na jugoslavensko razdoblje, Dragan Davidović posebice za vrijeme između dva svjetska rata, Nada Čuić naročito za Drugi svjetski rat¹². Tako je, za kratko vrijeme, formalno i stvarno obrazovana, kadrovski kompletirana i mogla početi rad naučna ustanova za izučavanje historije Banje Luke i Bosanske krajine, s izuzetkom starog vijeka i (arheološke) praistorije, kroz sva njena razdoblja. Mada je "u širem smislu" Institut definiran za izučavanje istorije "i BiH i naroda i narodnosti Jugoslavije", od početka su, formalno i stvarno, neprikosnoveno prevladavali projekti *Historije Banje Luke* i *Historije Bosanske krajine*. Makar statutarno predviđeno, također se nije nikad sistematski pristupilo izučavanju starog vijeka, koji je, kadrovski, načelno prepušten jedinom institutskom stručnjaku za to razdoblje..

Zvaničan spisak istraživačkih tema sa kojima se u Institutu krenulo, i koje su se u većini održale kroz pretežno razdoblje postojanja i "normalnog" funkcioniranja Instituta, odražava isprepletenost osnovnih projektnih institutskih planova, s jedne strane, i istraživačkih opredjeljenja i dostignuća koje su, sa druge, izabrani istraživači u Institut donijeli sa sobom. Dijelom zbog već nekih ranijih tematskih preokupacija koje se nisu mogle podudarati sa sadržajnim radom Instituta, dijelom zbog neistovremenog obrazovanja osnovnog kadrovskeg kruga, što je trajalo više od godinu dana, a uveliko zbog utvrđivanja objektivnih mogućnosti istraživanja, što je, međutim, već dio uobičajene istraživačke djelatnosti, u prve dvije godine bilo je u Institutu i određenog malog lutanja odnosno raščišćavanja, što je vidljivo iz promjenljivosti naslova pojedinih početnih istraživačkih tema, odnosno neujednačenosti u pogledu početka rada. Moglo bi se kazati da je bila godina 1982. definitivno konstitutivna što se tiče oblikovanja profila rada Instituta u cjelini. Tada su se naime u Institutu učvrstile istraživačke teme odnosno projekti koji su, uz neke kasnije dopune, u čitavoj narednoj deceniji strateški obilježili sliku o toj ustanovi u užem i širem stručnom i društvenom okruženju. Uvažavajući hronološki kriterij, te teme odnosno projekte, skupa sa njihovim nosiocima, moglo bi se navesti slijedećim redom¹³:

- *Donji kraji 1391. - 1463. godine (od 1983.: Zapadna Bosna 1391.-1463.) (Pejo Čošković, asistent); od 1985. godine Pejo Čošković zvanično radi i projekat: Ustrojstvo "Crkve bosanske" i njezina uloga u XV. stoljeću*
- *Bosna i Hercegovina u odnosima Austrije i Turskog carstva od Bečkog do Berlinskog kongresa (1814.-1878.) (dr. Galib Šljivo, viši naučni saradnik)*

¹² Svi asistenti, s izuzetkom Kržišnik-Bukićevce (Filozofski fakultet u Ljubljani), diplomirali su na beogradskom Filozofskom fakultetu.

¹³ Uporediti Istorijski zbornik, br. 3, 4, 5, godina 1982., 1983. i 1984.

- *Privredni i društveni odnosi Bosanske krajine 1878.-1941. (od 1987. zvanično: Društveni i politički razvoj Bosanske krajine 1878.-1914.) (dr. Đorđe Mikić, naučni saradnik)*
- *Radnička klasa Banjaluke 1918.-1941. - hronologija događaja (Milan Vukmanović, stručni savjetnik)*
- *Akif Šeremet, život i djelo (Milan Vukmanović)*
- *Selo Bosanske krajine 1929. - 1941. (od 1983.: Selo Bosanske krajine 1918.-1941.) (Dragan Davidović, asistent)*
- *Banjaluka u radničkom pokretu i NOB-i (zbornik sjećanja) (Muharem-Hare Beganović, viši stručni saradnik)*
- *Rad Oblasnog komiteta KP BiH Banjaluka (1949.-1952.) (od 1984.: KPJ o agrarnom i seljačkom pitanju i odnos Partije i seljaštva u Bosanskoj krajini 1945.-1952.) (mr. Vera Kržišnik-Bukić, asistent-istraživač)*
- *Bibliografija radova o Banjaluci i Bosanskoj krajini (Branko Obradović, bibliotekar)*

Kratko vrijeme, godinu ili dvije, na svom istraživačkom zadatku *Komunistička partija Jugoslavije u borbi za političko jedinstvo masa Bosanske krajine u jesen i zimu 1941.-1942. godine* radila je Nada Čuić (asistent), do 1984. također u redovnom radnom odnosu sa Institutom¹⁴.

Značajan doprinos u ostvarivanju osnovnih istraživačkih zadataka Instituta imalo je od samog početka njegovog rada kroz nekoliko godina i više pojedinih naučnih i stručnih radnika, posebice iz Banje Luke, među njima su bili kao vanjski saradnici dvojica i nosioci samostalnih projektnih tema:

- *Razvoj narodne vlasti u Bosanskoj krajini 1941-1945.* (dr. Rajko Kuzmanović, profesor na Pravnom fakultetu u Banjaluci)
- *Pavo Radan, život i djelo* (Ibro Ibrišagić, profesor istorije u penziji)

Pored individualnih projekata u Institutu je također praktično od početka planiran rad i na nekoliko kolektivnih projekata. To su bili:

- *Braća Mažar - narodni heroji Jugoslavije* (Milan Vukmanović, Hare Beganović, Nada Čuić)
- *Fabrika duvana u Banjaluci* (dr. Galib Šljivo, dr. Đorđe Mikić, Hare Beganović, Milan Vukmanović, mr. Vera Kržišnik-Bukić, Dragan Davidović)

14 Ostvarivši srazmjerno skromni doprinos, Nada Čuić 1984. odlazi iz Instituta; upor. IZ, br. od 1 do 5.

- *Slovinci u Bosni i Hercegovini 1878-1945.* (dr. Dušan Lukač, naučni savjetnik iz Beograda, Đorđe Mikić, Milan Vukmanović, Nada Čuić, mr. Vera Kržišnik-Bukić)

Kako na "Mažarima", pod vođstvom Vukmanovića, tako i na Fabrici duvana, pod vođstvom dr. Šljive, mnogo se radilo kroz više godina, urađeno je i više autorskih tekstova, ali projekti kasnije ipak nisu rezultirali planiranim monografskim izdanjima. Projekat o Slovincima u BiH predviđao je najprije ngla sak na istraživanju doprinosa Slovenaca NOB-i (dr. Lukač), kasnije, od 1982. godine, pod vođstvom dr. Iljasa Hadžibegovića, srazmjerno značajnije m: ijesto svakako je trebalo pripasti austrougarskom razdoblju. U toj drugoj fazi projekat se trebao raditi sa Univerzitetom u Mariboru, ali uprkos obimnindc govaranjima i stručnim pripremama nije se krenulo dalje od početka¹⁵.

Kontinuitet i proširenje radno-istraživačkih sadržaja naučni skupovi

Sredina i još više druga polovica 80-ih godina je vrijeme kada se osnovni zapoeti projekti nastavljaju, a započinju uveliko i neki novi. Većinu institutskih projekata i dalje rade navedeni saradnici.

Posve nov tematski sadržaj vezan je za ime novog asistenta, *Safeta Bandžovića*, koji udružuje rad u Institutu 1985. godine. Njegov projekat koji zvanično kreće u 1986. godini:

- *Demografska kretanja stanovništva Bosne i Hercegovine 1945-1961.* ostaće njegova radna i studijska preokupacija narednih (bar) petnaest godina, iako 1990. godine mjenja radnu sredinu i napušta Banju Luku.

Druga dva nova projekta zvanično započinju u 1986. godini asistent Dragan M. Davidović i još u 1985. stručni savjetnik Muharem-Hare Beganović, obojica tematiku iz razdoblja Drugog svjetskog rata, i to:

- *Zatvori-logori i stratišta u Bosanskoj krajini 1941 - 1945.*
- *Šesnaesta krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada*

Davidovićeov projektni zadatak bio je dio šireg projekta koji je za čitavu Bosnu i Hercegovinu iz Sarajeva vodio *dr. Rasim Hurem*, dok se Beganovićeova tema uklapala u njegova šira istraživačkapraćenja bosanskokrajiške NOB-e. U

15 U Institutu, ali i u saglasnosti sa kolegama iz Maribora, mr. Kržišnik-Bukićeva imenovana je za naučnog sekretara projekta, međutim ni kao sama "Slovenka u Bosni" ne uspijeva da projekat i proradi, finansijske i druge okolnosti tada projektu prosto nisu bile naklonjene. Ipak, bio je to možda presudan zamac njenim kasnijim istraživačkim opredjeljenjima: nepunu deceniju kasnije, u posve novim političkim prilikama teina *Slovinci u Bosni i Hercegovini* osnovni je projektni zadatak u okviru šireg, multidisciplinarnog (ne samo historijskog), međunarodnog i dugoročnog projekta *Slovinci u prostoru nekadašnje Jugoslavije izvan Slovenije* koji inicira i vodi na Inštitutu za narodnostna vprašanja u Ljubljani od 1992. godine.

1986. godini Beganović zvanično započinje već duže pripremani projektni zadatak koji prerasta u kolektivni projekat, poznat kao:

- *Edicija Đuro Pucar Stari*

Projekat o Pucaru postavljen je na više razina. Istraživačke rezultate trebalo je predstaviti kroz obimnu životno-radnu biografiju, zbornik sjećanja na Pucara, bosansko-hercegovački naučni skup.

Beganovićevi saradnici u svemu tome bili su Dragan Davidović, Safet Bandžović, Đorđe Mikić i Branko Obradović (iz Instituta) te dr. Dušan Lukač, dr. Zdravko Antonić, Nikola Filipović, Dobrila Došen i Tonči Grbelja, ne računajući i mnoge druge, posebice učesnike naučnog skupa o Pucaru u Sarajevu.

U 1987. godini Institut dobija još tri projekta, sva tri vezana za širi prostor Bosne i Hercegovine, s obzirom da je i Institut za istoriju počeo da se financira preko republičke interesne zajednice za nauku. Viši naučni saradnik dr. Đorđe Mikić postaje nosilac projekta:

- *Političke prilike u Bosni i Hercegovini u periodu Prvog svjetskog rata 1914-1918.*

Stručni savjetnik Milan Vukmanović preuzima još jedan projekat:

- *Bankarski kapital u Bosni i Hercegovini 1918 - 1941,*

koji je započeo pripremati zapravo još prethodne godine, dok je dr. Božo Mađar, naučni savjetnik iz Sarajeva, nosilac drugog projekta:

- *"Prosvjeta", srpsko prosvjetno i kulturno društvo 1902 - 1949.*¹⁶

U 1988. Institut dostiže svoj kadrovski i vjerovatno također svoj sadržajni vrhunac rada. Što se kadrova tiče, primljen je novi i zadnji asistent u fazi još "normalnog" razdoblja rada Instituta. Asistent-pripravnik Husnija Kamberović najprije je upućen na istraživanje partijske kadrovske tematike nakon Drugog svjetskog rata, da bi se kasnije preorientirao na ranija razdoblja¹⁷. Inače tada kulminira broj naučnih radnika, zaposlenih u Institutu. Po hronološkom kriteriju razdoblja kojim su se pretežno bavili to su bili: dr. Pejo Čošković, prof. dr. Galib Šljivo, dr. Đorđe Mikić, dr. Božo Mađar, Milan Vukmanović, Dragan M. Davidović, Safet Bandžović, Muharem-Hare Beganović, Husnija Kamberović, dr. Vera Kržišnik-Bukić.

Najznačajnija kadrovsko-promotivna odnosno kvalitativno-radna dostignuća vežu se u Institutu upravo za ili oko 1988. godine. Najprije je, još potkraj 1987., svoju disertaciju *Politika KPJ prema agrarnom i seljačkom pitanju na*

16 Upor. IIBL, br. 9, 1988, str. 222-223. Dr. Božo Mađar u redovnom radnom odnosu bio je u Institutu od 1987. godine zahvaljujući ovom projektu, dok je čitavo to vrijeme živio u Sarajevu.

17 Husnija Kamberović je u Banjaluku došao i u Institutu ostao oko dvije godine, prešao zatim u sarajevski Institut za istoriju, magistrirao u Zagrebu, krajem 1999. godine nalazi se pri kraju svojih doktorskih studija iz oblasti bosanskih feudalnih odnosa u osmansko doba.

području *Bosanske krajine 1945-1948.* odbranila u Ljubljani mr. Vera Kržišnik-Bukić¹⁸. Sredinom 1988. je sa disertacijom *Ustrojstvo "Crkve bosanske" i njezina uloga u XV. stoljeću* u Beogradu doktorirao mr. Pejo Čošković¹⁹. Te iste godine svoj magistarski rad *Demografska kretanja stanovništva Bosne i Hercegovine 1941- 1945.* završio je i predao, također na Filozofskom fakultetu u Beogradu, Safet Bandžović²⁰.

Pored ranije navedenih projekata koji se i u 1988. godini svi nastavljaju, treba pomenuti još neke projektne i radne zadatke koji su rađeni što individualno što kolektivno, usmjerene posebno na istraživanje historije Bane Luke i Bosanske krajine. Po kasnijem rezultatu vjerovatno se izdvaja kolektivni radni napor oko pripreme *Monografije o Banjoj Luci od najstarijih do najnovijih vremena* koja izlazi 1990. godine. Sličan kolektivni projekat, također još negdje sredinom 80-ih godina, u Institutu se počeo provoditi o *Bosanskoj Gradišci*. Postojali su planovi za izradu historijskih monografija još nekih krajiških mjesta, što je opet bilo u vezi posebice sa problemom finansiranja Instituta, odnosno izraz sve prisutnijih tržišnih uslova poslovanja kojima se radi svog stabilnijeg održanja Institut morao prilagođavati. Posve na toj liniji bio je na primjer projekat *Banja-lučka pivara*.

Pored istraživačkog rada na projektima koji su predstavljali nesumnjivo najznačajniji dio djelatnosti Instituta, u vezi sa njima, a ipak kao u znatnoj mjeri samostalan i poseban vid ispoljavanja rada Instituta, potrebno je zabilježiti napore koje je Institut ulagao u stručnu pripremu, organizaciju i izvedbu niza naučnih skupova i okruglih stolova. Kako su se kroz prvu deceniju postojanja Instituta, hronološkim redom, dešavali, pokušava predočiti njihov slijedeći spisak:

- "Šehitlučka savjetovanja"- *Oblasno partijsko savjetovanje na Šehitlucima u ljeto 1941.* (Banjaluka, 1981.)
- *Oblasna konferencija KPJ za Bosansku krajinu 21- 23. februara 1942. godine u Skender Vakufu* (Skender Vakuf, 1982.)

---

18 Slučaj je htio da je bila njena doktorska disertacija prva branjena u Ljubljani iz tematike jugoslavenske istorije poslije Drugog svjetskog rata i ujedno bila prva disertacija iz poslijeratne historije Bosne i Hercegovine. Za objavu je dr. Kržišnik-Bukićeva pripremila proširenu verziju disertacije koja je izašla u izdanju Instituta za istoriju u Banjoj Luci već 1988. godine.

19 Stjecanjem manje povoljnih prilika druga Institutova disertacija ni tada ni deceniju kasnije nije objavljena. Za vrijeme međunarodnog naučnog skupa o historiografiji Bosne i Hercegovine u povodu 40-godišnjice Instituta za istoriju u Sarajevu, u novembru 1999. godine, njegov direktor prof. dr. Ibrahim Karabegović vezao se pomoći izdavanju ove disertacije dr. Peje Čoškovića u Sarajevu.

20 Safet Bandžović je u 1989. pomenutim radom u Beogradu i magistrirao. Početkom g. 2000 nalazi se pred odbranom svoje disertacije o iseljavanju muslimanskog stanovništva iz Bosne i Hercegovine te Sandžaka u Tursku, ovaj put na Filozofskom fakultetu u Sarajevu.

- *Desant na Drvar maja 1944. godine (zajedno sa Vojnoistorijskim institutom iz Beograda) (Drvar, 1984.)*
- *Organizovani odlazak građana na oslobođenu teritoriju, kao dio borbe protiv okupatora i njegovih pomagača, sa posebnim osvrtom na masovni izlazak Banjalučana u septembru 1944. godine (Banjaluka, 1984.)*
- *Revolucionarno djelo Đure Pucara Starog (zajedno sa Institutom za istoriju u Sarajevu) (Sarajevo, 1986.)*
- *Veleizdajnički proces u Banjoj Luci 1915-1916.. godine (Banjaluka, 1986.)*
- *Razvoj bihačke partijske organizacije i njeno djelovanje na razvitak radničkog pokreta u Bihaću i okolini, 1919-1945.(Bihać, 1986.)*
- *Istoriografija o Jugoslaviji (u povodu knjige Jugoslovenski federalizam - ideje i stvarnost/tematske zbirke dokumenata, autora Branka Petranovića i Momčila Zečevića) (Banjaluka, 1988.)*

Većina pobrojanih naučnih skupova rezultirala je i objavljivanjem samostalnih pa i pozamašnih zbornika radova, manji broj radova sa tih skupova publiciran je u sklopu drugih knjižnih izdanja. Već ova činjenica govori da se radilo o temeljito pripremljenim i ozbiljnim, recenziranim naučnim ostvarenjima.

Naučni i stručni radnici Instituta učestvovali su kao pojedinci i predstavnici Instituta, razumije se, i na mnoštvu drugih naučnih skupova u Bosni i Hercegovini, Jugoslaviji i inostranstvu, ali s obzirom da je ovdje predmet pozornosti Institut za istoriju u Banjoj Luci, o toj djelatnosti istraživača ovdje ne može biti govora.

Izdavačka djelatnost Instituta za istoriju u Banjoj Luci

Uz naučnoistraživački rad, sistematsko prikupljanje historijske građe i knjižnog fonda Instituta u otkluku dokumentacije i biblioteke, organizovanje naučnih skupova i podizanje naučnog podmlatka te usavršavanje naučnih i stručnih radnika, najznačajnija preostala djelatnost Instituta odnosila se na publiciranje rezultata rada domaćih i spoljnih saradnika Instituta. S obzirom da štampana riječ ima vrijednost trajnog produkta ili da, u svakom slučaju, bar nadživi svoga stvaraoaca, to su knjige, zbornici i druga (ruko)pisna i štampana dokumentacija Instituta ili o Institutu blago od srazmjerno najveće vrijednosti, naročito kad se radi o sudbini ustanove kakva je (bio) Institut za istoriju u Banjoj Luci poslije 1992. godine.

Još na samom početku svog rada u 1980. godini Institut je zacrtao šest serija svojih budućih izdanja. Predviđeno je bilo da se rezultati rada u Institutu objavljuju u redovnom časopisu Instituta svake godine,

- kroz monografije,
- putem objavljivanja građe,
- izrade bibliografija,
- kroz posebna izdanja,
- dok je vlastitu seriju činila biblioteka *Banjaluka u radničkom pokretu i narodnooslobodilačkoj borbi*.

Najznačajnije mjesto u "istoriji" izdavaštva Instituta za istoriju moglo bi se pripisati Istorijskom zborniku, časopisu Instituta za istoriju. Izašlo je deset brojeva, prvi za 1980. i deseti, zadnji, u 1989. godini²¹. Po sadržajnoj strukturi časopis se nije razlikovao od sebi sličnih u Jugoslaviji: po količini i kakvoći prednjačili su lokalni i regionalni historijski tematski sadržaji te njihova uključenost naročito u zemaljsko, tj. bosanskohercegovačko društveno okruženje, u zavisnosti od konkretnih događanja, procesa, naravno, i šire. Kakvi su uostalom bili i projektni zadaci Instituta čiji istraživački rezultati su najlakše i najprije mogli ugledati svjetlo dana upravo u Istorijskom zborniku. Ta konstatacija vrijedi posebno za unutrašnje saradnike Instituta koji su bili čitavo rjeđe i autori najveće broja rasprava, članaka, priloga, osvrti, prikaza i drugih povremenih oblika tekstualnog predstavljanja (diskusija, in memoriam). Svaki broj donosio je autorske tekstove i spoljnih saradnika Instituta i drugih historičara iz Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. Vrlo rijetki bili su prilozi inostranih autora, što časopisu ipak nije moglo služiti na čast.

Glavni i odgovorni urednik prvih osam brojeva bio je dr. Glib Šljivo, devetog i desetog dr. Đorđe Mikić. Sekretari redakcije su u odgovarajućoj srazmjeri bili mr. Pejo Čošković i mr. Safet Bandžović kojima pripada glavna zasluga za pripremu detaljno informativne rubrike *Iz Instituta* na koju se u najvećoj mjeri naslanja i ovaj zapis²². Važnu funkciju tehničkog urednika ne samo svih brojeva Istorijskog zbornika već i gotovo svih ostalih publikacija Instituta veoma savjesno obavljao je Hare Beganović.

Stručni pogled i ocjena ukupnog sadržaja Istorijskog zbornika mogli bi nastati tek nakon svestrane i produbljene analize, što međutim u kontekstu ovog opštijeg zapisa niti može biti namjera a kamoli obaveza njegove autorice, koja i inače sinatra da takva zaista visoko relevantna kritička cijenjena, s obzirom na hronološki raspon i tematsko-sadržajnu raznorodnost priloga, i nije moguća u ličnom stručnjaka. Nešto površniji osvrt na Zbornik ne bi promašio ako izrazi

21 Za štampu je već bio pripremljen i jedanaesti broj koji, prema navodima posljednjeg sekretara redakcije, mr. Safeta Bandžovića, novembra 1999. autorici ovog zapisa, nije izašao ni 1990. ni kasnije.

22 Kroz redakciju Istorijskog zbornika koja se kadrovski pokrivala i sa Izdavačkim savjetom Instituta prošla je većina unutrašnjih saradnika Instituta. Od vanjskih saradnika redakciju su u desetogodišnjem periodu popunjavali: dr. Milorad Ekmečić, dr. Ivan Jeljić, dr. Nedim Šarac, dr. Radovan Samardžić.

zapažanje da je sa raspoloživim unutrašnjim snagama Instituta za kratko vrijeme istraženo podosta i da su skupa sa spoljnim saradnicima ostvareni nemali doprinosi u saznavanju prošlosti, naročito bosanskohercegovačke historije.

Pregled sadržaja svih deset brojeva Istorijskog zbornika naravno bliže odgovara na pitanja dotične tematike pa i mogućeg značaja i uloge ovog časopisa u historijskoj nauci te zainteresirani istraživači historije Bosanske krajine i Bosne i Hercegovine zasigurno ne mogu mimoći istraživačke rezultate, predstavljene u ovom časopisu. Kako su već ranije navedeni projektni zadaci saradnika Instituta čiji rezultati su onda u velikoj mjeri ugrađeni i u Istorijski zbornik, neka bude dozvoljeno ovom prilikom poimenice pomenuti ostale autore. Pošto se radi uglavnom o već afirmiranim historičarima čije područje rada je u historijskoj nauci i inače približno poznato, takvim se pristupom želi ipak nešto malo dodatno osvijetliti tematski profil Istorijskog zbornika. Ti autori, od kojih se neki ne pojavljuju kroz Časopis samo jednom, su, redom izlaženja Istorijskog zbornika, slijedeći: *Bogumil Hrabak, Nebojša Radmanović, Dušan Berić, Bogoljub Preradović, Dušan Lukač, Sulejman Smlatić, Tomislav Kraljačić, Pavo Živković, Nebojša Milivojević, Rade Petrović, Milorad Ekmečić, Vera Katz, Avdo Sućeska, Rasim Hurem, Gordana Sedić, Samija Sarić, Rade Popović, Mladen Ančić Predrag Cicmil, Branko J. Bokan, Karl Kaser, Branko Petranović, Zdravko Anđić, Rajko Kuzmanović, Dušan Lukač, Radomir Bulatović, Adam Ninković, Mustafa Imamović, Aida Šećibović, Enes Pelidija, Milan Krajčević, Ibrahim Tepić, Salih Jalimam, Ivan Pederin, Ctibor Nečas, Snežana Vasilj, Nijazija Maslak, Milko Brković, Dženana Čaušević, Ivan Jelić, Enver Redžić*. Za bliže upoznavanje sadržaja o kojima su pomenuti autori pisali pak potrebno je uzeti u ruke Istorijski zbornik Instituta za istoriju u Banjoj Luci.

Najznačajniji individualni doprinosi radnika Instituta historijskoj nauci nesumnjivo se ogledaju u njihovim monografskim ostvarenjima. U izdanju Instituta je u biblioteci *Studije i monografije* izašlo šest knjiga:

- *Đorđe Mikić: Austrougarska i mladoturci 1908. - 1912, 364 str., 1983²³;*
- *Galib Šljivo: Bosna i Hercegovina 1813. - 1826, 325 str., 1985²⁴;*
- *Pejo Čošković: Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443. - 1446, 218 str., 1988²⁵;*

23 U pitanju je doktorska disertacija koju je mr. Đorđe Mikić odbranio na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1980. godine.

24 To je bila već treća Šljivina monografija. Prije toga objavljeni su mu magistarski rad i doktorska disertacija koje je odbranio u Beogradu. Obje knjige obrađuju bosanskohercegovačku historiju: *Klek i Sutorina u međunarodnim odnosima 1815. - 1878.*, Filozofski fakultet, Beograd, 1977, 192.str.; te *Omer - paša Latas u Bosni i Hercegovini 1850. - 1852*, Svjetlost, Sarajevo, 218. str.

25 Radi se o knjizi koja je plod Čoškovićeveog projekta u Institutu odnosno njegov magisterij, odbranjen u Beogradu.

- Galib Šljivo: *Bosna i Hercegovina 1813. - 1826*, 2. izd., 341 str., 1988²⁶;
- Galib Šljivo: *Bosna i Hercegovina 1827. - 1849*; 466 str., 1988;
- Vera Kržišnik-Bukić: *Politika KPJ prema agrarnom i seljačkom pitanju na području Bosanske krajine 1945. - 1948*; 425 str., 1988²⁷.

Objavljivanje građe vid je izdavačke djelatnosti koji Institut nije praktici-
rao u samostalnom obliku, bar ne u prvoj deceniji svog postojanja. Međutim, taj
vid kao jedan od osnovnih radnih zadataka Instituta je posrednim ispoljavanjem
ipak stalno bio prisutan, i to posebice kroz model izdavačke serije *Banjaluka u
radničkom pokretu i narodnooslobodilačkoj borbi*, a dijelom i kroz *Posebna
izdanja*. Šta su naime drugo "Beganovićevi" *Zbornici sjećanja* no istorijska
građa koja, ta sjećanja, u nedostatku, pomanjkanju ili tek djelimičnoj sačuvanosti
arhivskih izvora, preuzimaju, ponekad uz neminovno pojačan metodološko-
kritički oprez, čak ulogu primarnih istorijskih izvora, dok je njihova sadržajno-
komplementarna i ilustrativna vrijednost prosto nezamjenjiva u izučavanju tzv.
savremene historije. Na drugoj strani, naročito kad se radi o ranijim historijskim
razdobljima, vjerovatno se mogao a nije, u izdanju Instituta, objaviti bar neki
tematski izbor arhivskih dokumenata²⁸.

U *Posebna izdanja* Instituta za istoriju u Banjoj Luci spadaju samostalne
knjižne objave referata i drugih priloga sa naučnih skupova i okruglih stolova
koje je organizirao Institut. Kao što je i uobičajeno, u roku od oko godinu dana
nakon takvog jednog skupa uslijedio bi i dotični zbornik. U seriji ovih zbornika
Institut je redom izdao slijedeće knjige:

- *Oblasna partijska savjetovanja na Šehitlucima u junu i julu 1941. u
razvoju ustanka u Bosanskoj krajini*, 1981;
- *Oblasna konferencija KPJ za Bosansku krajinu*, 1982;
- *Izlazak Banjalučana na slobodnu teritoriju*, 1985;
- *Bihać u novijoj istoriji (1918-1945)*, 1987;
- *Veleizdajnički proces u Banjaluci*, 1987;

i ediciju od četiri knjige o Đuri Pucaru (*Sjećanja Đure Pucara-Starog*²⁹,
*Dokumenti, govori i članci Đure Pucara-Starog*³⁰, *Savremenici o Đuri Pucaru-*

26 Knjiga predstavlja dopunjeno izdanje iz godine 1985.

27 I ova knjiga, odbranjena disertacija u Ljubljani 1987., proširena obimnim uvodnim dijelom
na temu opštih jugoslavenskih revolucionarnih stajališta o agraru i seljaštvu prije Drugog
svjetskog rata, rezultat je ranije pomenutog projekta Kržišnik-Bukićeve u Institutu.

28 Tu mislim naročito na višegodišnja sistematska arhivska istraživanja dr. Galiba Šljive u Beču,
koja nisu, koliko je meni poznato, rezultirala i nekom objavom (tematske) zbirke za Bosnu i
Hercegovinu relevantnih historijskih dokumenata; vjerovatno su zato postojali opravdani
razlozi, možda je takvo (kritičko) izdanje bilo i u planu pa se prosto, s obzirom na razvoj širih
društvenih zbivanja, nije stiglo.

29 Priređivač Muharem-Hare Beganović

30 Priređivači Dragan M. Davidović i dr Dušan Lukač

*Starom*³¹, *Revolucionarno djelo Dure Pucara-Starog*³²) koje su sve izašle odjednom, godine 1988., bi se ponajprije moglo svrstati u *posebna izdanja* Instituta³³.

Biblioteka *Banjaluka u radničkom pokretu i narodnooslobodilačkoj borbi* svoju svrhu je ostvarila kroz dva zbornika *Sjećanja*. Prvi je izašao 1981. godine (445 str.), drugi 1985. godine. Građu za oba je prikupio i uredio Muharem-Hare Beganović.

Manje uočljiv a ne i manje značajan rad je u Institutu, gotovo od njegovog nastanka pa dalje do u prvu polovicu 90-ih godina obavljao iskusni bibliotekar Branko Obradović koji je bio, kad je riječ o užem stručnom radu, zadužen i za sve moguće bibliografije, kako tematske tako i osobno-autorske istraživača iz Instituta³⁴. Dok se za upoznavanje sa potonjima čitaoci upućuju na 10. broj Istorijskog zbornika, o drugim Obradovićevim bibliografijama je u ovom kontekstu ipak potrebno nešto i reći. Ne bi se smjela prepustiti zaboravu činjenica da je Obradović svakom istraživaču u Institutu pokušao samoinicijativno pomoći time što nam je ukazivao na ovaj ili onaj pronađeni tematski prilog u starijoj i novijoj stručnoj literaturi koji bi se mogao doticati naših vlastitih istraživanja; pri tome je i sam morao dosta istraživati³⁵. Prosto nezamisliv bio je naučni skup u organizaciji Instituta a da nije drugim stručnim radovima prethodila ili paralelno sa njima nastajala i dotična Obradovićeva tematska bibliografija³⁶. Strateški radni zadatak stručnog saradnika Branka Obradovića odnosio se na pripremu i objavljivanje bibliografija različitih knjižnih, časopisnih i drugih stručnih (i literarnih) izdanja u i o Banjoj Luci i Bosanskoj krajini:

- *Bibliografija serijskih publikacija (novina i časopisa) u Bosanskoj krajini 1906. – 1941.*³⁷;
- *Bibliografija bosansko-krajiških biltena, novina i časopisa u NOB-i (1941. – 1945.)*³⁸;

31 Priređivači dr .Zdravko Antonić i Safet Bandžović

32 Priređivač dr. Đorđe Mikić

33 U godinama prije izlaska edicije o Đuri Pucaru, većina istraživača Instituta učestvovala je u pripremama pomenutih knjiga, najviše kao učesnici naučnog skupa (4. knjiga). Najveći teret je, s obzirom na tematiku, ipak podnio Muharem-Hare Beganović.

34 Bibliotekar Branko Obradović bio je rukovodilac biblioteke Instituta u koji je došao nakon dugogodišnjeg rada u glavnoj banjalučkoj biblioteci *Petar Kočić*. *Pored Obradovića u biblioteci radila je kao dokumentator Nata Mikić; njih dvoje sačinjavali su Odsjek za dokumentaciju Instituta.*

35 U 80-im godinama, tj, u vrijeme kada u jugoslavenskim prostorima još nije bila razvijena elektronsko -informatička bibliotečka mreža, kao što je krajem 90-ih to na primjer međunarodna mreža Cobiss, je jasno da je takva Obradovićeva pomoć podrazumijevala nemala njegova radna ulaganja.

36 Bliže uporediti pojedine brojeve Istorijskog zbornika

37 IIBL, br. 1

38 IIBL, br. 2

- Bibliografija serijskih publikacija u Bosanskoj krajini od 1945. do 1980. godine³⁹;
- Selektivna bibliografija o AVNOJ-u i Zemaljskim antifašističkim vijećima narodnog oslobođenja⁴⁰;
- Bibliografski pregled izdavačke djelatnosti Instituta za istoriju u Banjaluci 1979. - 1984. godine⁴¹.

U izvjesnom smislu je prikaz izdavačke djelatnosti Instituta za istoriju u Banjoj Luci ipak nepotpun ukoliko se nema u vidu objavljivanje radova radnika Instituta s područja njihovih institutskih projekata i u knjigama, zbornicima i publikacijama koje su izdavali drugi izdavači, kako srodni instituti tako i druge društvene ustanove. Među njima bilo je, dakako, i podosta različitih tekstova koji nisu neposredno proizlazili iz njihovih projektnih zadataka, već su bili plod njihovih ranijih ili savremenih širih odnosno još drugačijih istraživačkih interesa⁴².

Institut za istoriju poslije 1992. godine

Nesumnjivo uspješan i plodan rad koji se može u kontinuitetu, bez zastoja ili čak kakvog nazadovanja, pratiti od osnivanja Instituta kroz narednih 12 godina, doživljava sa kulminacijom jugoslavenske državne krize 1991. godine sudbinu koja je, deceniju kasnije, lako razumljiva i jasno objašnjiva. Zbivanja u širem društvenom okruženju vjerovatno nisu ni dopuštala drugačiji tok događaja od onog koji je slijedio.

Razdoblje poslije 1991-1992. je moguće a mislim i potrebno; kad je riječ o Institutu za istoriju u Banjoj Luci, promatrati iz bar dva međubna ugla, kadrovskog i tematsko-sadržajnog.

Taman kad se Institut krajem 80-ih godina na unutrašnjem planu sredio i stabilizirao, postajući već prepoznatljiva naučna ustanova ne samo u Banjoj Luci i Bosni i Hercegovini već i šire u Jugoslaviji, kola su strmoglavno krenula nizbrdo. Godine 1991. - 1992. počelo je nezadrživo kadrovsko osipanje.

Institutov asistent Husnija Kamberović, koji je zadnji i došao (1988.) prvi, i otišao (1989.). Njegov odlazak u Sarajevo još se ne može dovesti u vezu sa nadolazećom opštom društvenom destrukcijom u Banjoj Luci (i šire), mr. Safet Bandžović, kao da je slutio čemu vodi od 1990. godine agresivna

39 IIBL, br. 3

40 IIBL, br. 4

41 IIBL, br. 5

42 Bliži informativni uvid pruža: Branko Obradović, *Bibliografija radnika Instituta za istoriju u Banjaluci*, IIBL, br. 10.

ideološka regionalizacija („saoizacija“), vjerovatno i zato tada prelazi također u Sarajevo⁴³.

Sredinom 1991. i sama napuštam grad u kojem sam živjela 23 godine i gdje sam jedan od svojih zadnjih radnih tekstova ugradila upravo u kolektivnu autorsku historijsku monografiju o Banjoj Luci, te se vraćam u Ljubljanu⁴⁴.

Godine 1992. „otišao“ je, zatim, još jedan institutlija. U Banjoj Luci je umro Milan Vukmanović, „enciklopedijski“ istraživač i oličenje poznavanja radničkog i komunističkog pokreta u gradu⁴⁵. Već dosta bolesnog dotukla ga, kažu svijedoci, sve ružnija banjalučka društvena klima.

Slijedile su godine „rata“ i daljnog „prirodnog“ kadrovskog osipanja Instituta. Godine 1993. prinuđen je napustiti grad dr. Pejo Čošković⁴⁶.

Pod još nepovoljnijim okolnostima iz Banje Luke su otišli Muharem-Hare Beganović i dr. Galib Šljivo, obojica 1995. (?). I dok se u postdejtonskom periodu dr. Šljivo uspijeva vratiti u Bosnu, u „svoje“ Orašje⁴⁷, Beganovićeva životna sudbina završava u dalekoj „hladnoj“ Skandinaviji.

Muharem-Hare Beganović, koji je u Banjoj Luci proživio svojih oko 70 godina i imao nedvojbeno velike zasluge za nastanak Instituta, umro je januara 2000. godine u Danskoj⁴⁸.

Od naučnih radnika Institut se od negdje polovice 90-ih godina sveo na samo jedno ime: dr. Đorđe Mikić, dok je asistent Dragan M. Davidović još na početku „rata“ prešao u aktualnu politiku.⁴⁹

Praktično čitavo vrijeme od druge polovice 1991. godine je razdoblje o kome ovdje podpisana o Institutu i u vezi sa Institutom zapravo ne može ništa više pouzdano kazati. Prije svega ne zato jer nikad nije izašao, makar bio već posve pripremljen za štampu, 11. broj Istorijskog zbornika⁵⁰. Da je Institut i u narednoj deceniji nesmetano radio, kako je to uglavnom bio slučaj u 80-im godi-

43 Mr. Safet Bandžović u zadnjoj godini svog boravka u Banjaluci posebno kroz napise u banjalučkom Glasu inspirativno i zloslutno upozorava na sve bližu katastrofu.

44 Sa mnom je pošla i moja porodica, obe kćeri rođene u Banjaluci i suprug čija se banjalučka samo poznata loza pamti 350 godina unazad.

45 Njegove „fiše“ i ukupnu pisanu zaostavštinu predala je pred svoj odlazak u Zagreb Arhivu Bosanske krajine Milanova supruga Zrinka Vukmanović.

46 Otišao je u Zagreb. Tamo je urednik u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža.

47 Za informaciju se zahvaljujem dr. Ibri Karabegoviću, direktoru Instituta za istoriju u Sarajevu.

48 Posredno saopštenje iz Danske njegove sestre Fethe Beganović januara 2000. godine autorici ovog teksta.

49 I u medijima van Bosne i Hercegovine Dragana M. Davidovića moglo se je zapaziti u ulozi Ministra vera Republike Srpske. Činjenica je da je Davidović još 1990. godine pripremio knjižicu o još uoči Drugog svjetskog rata započetoj i kasnije neizgrađenoj pravoslavnoj crkvi u najstrožem centru grada.

50 Tičnjenicu su autorici ovog teksta potvrdili kolege dr. Pejo Čošković i mr. Safet Bandžović u novembru 1999. u Sarajevu.

nama, krajem 90-ih godina mogao se pojaviti 20. broj. Ovako, ostalo se na ovdje prikazanih deset.

Međutim, mogla bi se u rezultate rada Instituta bar djelimično ubrojati i neka ostvarenja koja su kasnije, u 90-im godinama, izašla kao knjige u drugim sredinama, a njihovi autori su u istraživačkom pogledu ponikli u Institutu i u njemu već izgradili ili razvili svoje prepoznatljivo ime u historijskoj nauci. Zbog slabije obaviještenosti se ne mogu tu čak ni dotaknuti eventualnih takvih dostignuća na sraman način iz Banje Luke protjeranog direktora dr. Galiba Šljive; mogu pomenuti tek svoja i možda ona kolege mr. Safeta Bandžovića.

Bilo bi, tako, naime nepravredno ne kazati da je moje najznačajnije autor-sko djelo, *Cazinska buna 1950*, intenzivno nastajalo kroz dugih sedam godina u Institutu za istoriju u Banjaluci i da je praktično tamo i završeno⁵¹. To je knjiga na koju sam veoma ponosna ali i knjiga koja me je još prije njenog izlaska, u Sarajevu u jesen 1991. godine, dijelom i otjerala iz Bosne. Gotovo sigurno ne bi 1996. u Ljubljani, bez mog ranijeg rada u Institutu za istoriju u Banjaluci, nastala ni knjiga *Bosanska identiteta med preteklostjo in prihodnostjo* i još neki radovi⁵².

Prema bilješci o autoru u zadnjoj knjizi mr. Safeta Bandžovića *Kameni spavač* iz 1999. godine, isti autor izdao je još i slijedeće knjige: *Iseljavanje Muslimana iz Sandžaka (1991.)*, *Ratna tragedija Muslimana 1941-1945. (1992.)*, *Iskušenja istorije (1993.)*, *Ratne tragedije Muslimana (1993.)*, *Slovo otpora (1994.)*, *Sandžački zapisi (1994.)*, *Sandžačke teme (1996.)*.⁵³ I Bandžovićeve djela su također bar djelimično povezana sa njegovim nekadašnjim, gore pominjanim projektom u Institutu za istoriju u Banjoj Luci.

Uloga Instituta za istoriju u Banjoj Luci u historiografiji Bosne i Hercegovine u razdoblju 1979. – 1999.

Razdoblje je nužno podijeliti u dvije vrlo različite etape. Prva je trajala do negdje 1992. godine, druga do u savremeni trenutak. Prvu karakteriše rast ustanove u svakom pogledu, drugu nazadovanje i kadrovska osipanje koje završava s opstankom Instituta na razini jednog istraživača. Shodno takvom razvoju je jasno da su rezultati rada ovih dviju faza neuporedivi. Samo jedan radnik, rad-

-
- 51 Prema ugovoru sa izdavačem, Svjetlošću iz Sarajeva, knjiga je (trebala da bude u prvom izdanju) 1991. godine štampana u 10.000 primjeraka. Zbog uništenja zaliha, uz pomoć sponzora i dozvole izdavača, u Ljubljani sam 1993. izvršila reprint knjige koji je ipak onda djelimično udovoljio izraženi interes za nju.
- 52 Knjigu o bosanskom identitetu u glavnom dobro je preveo na bosanski Josip Osti i 1997. godine i izdala Bosanska knjiga u Sarajevu. Među tim drugim radovima pomenula bih brošuru *Prilog programu za Bosnu*, Ljubljana, 1997 i *Bosansko pitanje u deset slika*, Forum Bosnae, 6, Sarajevo, 1999.
- 53 Safet Bandžović, *Kameni svjedok*, Novi Pazar, 1999, str. 173.

nik-istraživač, prošao je kroz obje faze, odradivši u Institutu pune dvije decenije. To je dr. Đorđe Mikić, sadašnji (i) direktor Instituta, koji bi mogao o radu Instituta, naročito ili samo svom radu, zadnjih godina nešto i reći⁵⁴.

Ukoliko iz bilo kojih razloga ova druga faza funkcioniranja Instituta za sada još ne može biti predmet čak ni prikaza, pogotovo to nije moguće autorici ovog teksta, bilo bi ipak neopravdano propustiti u kontekstu rasprave o historiografiji Bosne i Hercegovine osvrt na Institut za istoriju u Banjoj Luci u vrijeme kada je on kao kolektivna naučna ustanova plodno radio. Kako je uvodno kazano, potonja činjenica bila je i među glavnim razlozima nastanka ovog priloga.

Kao istraživaču iz Instituta o kome je riječ, već zbog neminovne apriorne subjektivnosti, mi dakako ne priliči da dajem javne izričitiye kvalitativne ocjene o (nekadašnjoj) sopstvenoj radnoj ustanovi. Valorizaciju rezultata rada Instituta pozvani su da učine drugi, kolege historičari iz drugih sredina.

Pretpostavljam da bi taj zaključak mogao biti da je Institut za istoriju u Banjoj Luci, što se (bar) prve etape njegovog rada tiče, opravdao svoje postojanje. Na temelju svog dugogodišnjeg istraživanja historije Bosne i Hercegovine također mislim da bi Institut za istoriju u Banjoj Luci, skupa sa Institutom za istoriju u Sarajevu, i u budućnosti imao dosta i predosta toga istraživati. Dakako, kao naučna ustanova koja kao svaka slična, prema usvojenoj međunarodnoj klasifikaciji naučnih disciplina, spada u oblast humanistike. I na toj, humanističkoj metodološkoj liniji spoznaje pouke i poruke historije Bosne i Hercegovine nedvojbeno trebaju njenim sadašnjim i budućim generacijama.

---

54 Dr. Đorđe Mikić nije se odazvao pozivu organizatora, odnosno nije došao na međunarodni naučni skup o historiografiji o Bosni i Hercegovini u povodu 40-godišnjice Instituta za istoriju u Sarajevu. Time je propuštena prilika da o radu Instituta u zadnjim godinama progovori tko bi to mogao, odnosno da o Institutu za istoriju u Banjoj Luci nešto sazna šira stručna javnost.

S u m m a r y

THE INSTITUTE OF HISTORY IN BANJA LUKA AND THE HISTORIOGRAPHY OF BOSNIA-HERZEGOVINA 1980-1999

The Institute of History in Banja Luka by the beginning of November 1999, under some different circumstances could celebrate the 20 years of its existence and work. The Institute of History, Banja Luka exists with only one researcher at the moment, while in the 1980's of the 20th century it used to be a relatively developed, fruitful scientific institution with a qualified staff, the only institution of the kind in Bosnia-Herzegovina besides of the Institute in Sarajevo. The Institute researched in the Bosnian-Herzegovinian history of all periods, from the Middle Ages onwards, with stresses on the contemporary time and the Bosnian-Krajina and Banja Luka area.

The results of the Institute were many monographs, collection of works of memoirs, proceedings from the scientific meetings, a number of articles, other contributions published in ten issues of the *ISTORIJSKI ZBORNIK* (The Collection of Works in History), journal of the Institute of History, Banja Luka, between 1980-1989. Most of the years the permanent employees in the Institute were the following researchers (as they came): Dr Galib Šljivo, director, Milan Vukmanović, Muharem-Hare Beganović, Vera Kržišnik-Bukić, Dragan M. Davidović, Dr Đorđe Mikić, Pejo Čošković, Safet Bandžović, Mas and doctor's degree were awarded in the Institute: to Vera Kržišnik-Bukić, Pejo Čošković and Safet Bandžović.

The fateful and sudden changes of historical circumstances in the wide social surroundings by the beginning of the 1990's had an adequate influence to lower down the Institute gradually. Most of the employees, sooner or later were forced to leave Banja Luka. Safet Bandžović, MA came to Sarajevo, Dr Vera Kržišnik-Bukić went back to Ljubljana, Dr Pero Čošković left for Zagreb for good, while the first director of the Institute, Dr Galib Šljivo after being expelled to Germany, came back to Bosnia, the town of Orašje. Two of the associates, in

the meantime, passed away, Milan Vukmanović in Banja Luka, Muharem-Hare Beganović, as a refugee in Denmark. All the mentioned colleagues, who are alive in the new (old) environments are involved in researches of history, as they started and acquired the reputation at the Institute of History, Banja Luka, which 20 years after its foundation, exists with a single scholar, Dr Đorđe Mikić.